

Engageren met de elite of boksend bruggen bouwen

Een casestudie naar de functie van buurtfaciliteiten voor contact en bridging social capital tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden in de wijk

Marit Verdult (415345mv), definitieve versie, 9.932 woorden,

Eerste lezer L. Vandenbussche MSc, tweede lezer prof. J. Burgers

Abstract

Hoog- & laagopgeleiden hebben hun eigen leefwereld (SCP & WRR, 2014). Echter de overheid probeert gemengde wijken te creëren met mensen die verschillen in etniciteit en opleiding. Zij streeft contact na tussen deze groepen om bridging social capital te faciliteren (Putnam, 2000). Desondanks vallen de interacties tussen de burens in deze gemengde wijken tegen (Bretheron & Pleace, 2011; Kleinmans, 2004; Van Beckhoven & Van Kempen, 2003). Buurtfaciliteiten bieden wellicht een oplossing voor dit probleem. Dit zijn namelijk plekken waar burens elkaar kunnen tegen komen en contact kunnen leggen met elkaar (Van Eijk, 2010). Echter er is twijfel of buurtfaciliteiten niet slechts de interactie tussen 'gelijke anderen' promoten in plaats van de verschillen tussen verschillende groepen overwinnen (Van Bergeijk, Bolt & Van Kempen, 2008). In deze casestudie is onderzocht hoe burens met verschillende opleidingsniveaus contact hebben in een stadstuin en op een boksvereniging in Den Haag en of dit contact bridging social capital faciliteert. Uit de resultaten blijkt dat buurtfaciliteiten bij kunnen dragen aan het contact tussen buurtgenoten en onder bepaalde condities ook bij kunnen dragen aan bridging social capital, namelijk: de soort activiteit, het bezoekpatroon, de normen & waarden en de geografische ligging. Een van de bevindingen is dan ook dat het type buurtfaciliteit van invloed is op bridging social capital tussen de hoog- en laagopgeleiden.

Keywords: bridging social capital - contact - highly and lowly educated - mixed neighbourhood - neighbourhood facilities.

1.0 Introductie

“Opleiding splijt samenleving qua geld, werk, wonen en gezondheid”, luidt de kop van het artikel in het NRC op 21 april 2016 (Huygen, 2016). De arbeidsmarkt vertoont een groeiende kloof tussen hoog- en laagopgeleiden en ook de verschillen op het gebied van gezondheid en wonen nemen toe. Het rapport ‘Gescheiden leefwerelden’ van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (SCP & WRR, 2014) bevestigen de uitspraken in het artikel van het NRC. De auteurs van het rapport stellen dat er in Nederland tegenstellingen zijn tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden op sociaaleconomisch en sociaal-cultureel vlak. Dit uit zich bijvoorbeeld in woonomgeving, politieke opvattingen en culturele smaak (SCP & WRR, 2014).

Zoals hierboven aangegeven zet sociale segregatie ook door in de woonomgeving¹, ondanks de intenties van beleidsmakers om gemengde wijken te creëren (Bolt & Van Kempen, 2013). Een oorzaak kan zijn dat hogere inkomens en autochtonen vaker de neiging hebben om zich af te zonderen van andere groepen, ook wel zelfsegregatie genoemd (Bolt & Van Kempen, 2013). Deze neiging komt overeen met het homofilie principe (Lazarsfeld & Merton, 1954: 23); mensen geven de voorkeur aan het omgaan met anderen die in meerdere aspecten op hen lijken, bijvoorbeeld in opleidingsniveau, levensfase en politieke voorkeuren (Mollenhorst, Völker & Flap, 2008). Een goed praktijkvoorbeeld van de gesegregerde woonomgevingen tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden, ondanks andere intenties van beleidsmakers, is te vinden in Vught (Tempelman, 2016). Het plan van de voormalige gemeenteraad om sociale huurwoningen te bouwen in het noorden van Vught ondervond veel weerstand van de inwoners van de villawijken in Vught Noord. De plannen voor sociale woningbouw zijn uiteindelijk afgewezen door de gemeenteraad (Tempelman, 2016). Wat in Vught gebeurde, illustreert de tendens tot homogene buurten en de wijze waarop zelfsegregatie van de rijkere dit in stand houdt.

De overheid probeert deze barrières in gemengde wijken tussen hoog- en laagopgeleiden op verschillende manieren te slechten. Een wijze is het stimuleren van sociaal contact tussen verschillende groepen in wijken, zoals het project ‘De Haagse Ontmoeting’ beoogde. Gemeente Den Haag en bewoners van de stad organiseerden een dag vol activiteiten in wijken met het doel ontmoeten van buurtgenoten, burgerschap te promoten en mensen te binden (Gijsberts & Dagevos, 2007)². Het verbeteren van contacten tussen wijkbewoners in gemengde wijken zou niet alleen de sociale cohesie vergroten binnen een wijk, maar ook de

---

¹ De termen buurt, wijk en woonwijk worden afwisselend gebruikt, elk begrip duidt de plek aan waar de hoog- of laagopgeleiden wonen.

² ‘De Haagse Ontmoeting’ was een initiatief van Haagse wethouder Rabin Baldesingh (burgerschap) en werd geïnitieerd door de gemeente.

sociale mobiliteit (Arthurson, 2014; Bolt & Van Kempen, 2013). De hooggespannen verwachtingen van beleidsmakers komen in veel gevallen niet uit; de hoeveelheid interactie tussen de verschillende groepen in sociaal gemengde wijken valt tegen (Bretheron & Pleace, 2011; Kleinhans, 2004; Van Beckhoven & Van Kempen, 2003). Door de verscheidenheid aan levensstijlen lopen de levens van de wijkbewoners vaak parallel en kruisen hun paden zelden (Bolt & Van Kempen, 2013). Een verklaring hiervoor kan zijn dat het sociale leven van bewoners met hogere inkomens en een hoger opleidingsniveau zich voor een groot deel buiten de wijk afspeelt. Zij zouden geen focus hebben op de sociale activiteiten en interacties in de buurt (Atkinson & Kintrea, 2010).

Als de overheid er al in slaagt om een gemengde wijk te creëren waardoor hoog- en laagopgeleiden een wijk met elkaar delen, betekent dit dus niet automatisch succes. Althans niet in termen van contact. Als er contact zou zijn tussen hoog- en laagopgeleiden dan zou dat volgens Putnam (2000) kunnen leiden tot '*bridging social capital*'. Bridging social capital kan het smeermiddel zijn tussen groepen in dezelfde wijk, doordat het mensen toegang geeft tot nieuwe informatie en bronnen (Putnam, 2000). Voor bridging social capital moeten de hoog- en laagopgeleiden elkaar wel ontmoeten. Van Eijk (2010) en Van Bergeijk, Bolt & Van Kempen (2008) stellen dat sociale interacties mede worden gestimuleerd en vormgegeven door buurtfaciliteiten; podia waar buurtgenoten elkaar kunnen ontmoeten.

Op enkele kwantitatieve onderzoeken na, is er weinig onderzoek gedaan naar het effect van buurtfaciliteiten op het contact tussen buurtgenoten en is onduidelijk of contact uiteindelijk leidt tot bridging social capital (Van Bergeijk et al., 2008). In dit exploratieve kwalitatieve onderzoek wordt daarom ingezoomd op hoe buurtfaciliteiten bijdragen aan contacten tussen buurtgenoten en of deze contacten uiteindelijk bridging social capital tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden faciliteren. Inzicht krijgen in de mogelijke bijdrage van buurtfaciliteiten kan beleidsmakers helpen in het vormen van een beleid om sociale gemengde wijken te creëren en interactie te stimuleren. In het volgende hoofdstuk worden eerst de centrale concepten geduid aan de hand van een literatuurstudie. Hoofdstuk drie bevat het conceptueel model waarin het verband tussen de centrale concepten duidelijk wordt en de probleemstelling met deelvragen die bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag. In het volgende hoofdstuk staat omschreven hoe de cases geselecteerd zijn en welke methoden er gebruikt worden om antwoord te geven op de onderzoeksvraag. Vervolgens worden in hoofdstuk vijf de resultaten van dit onderzoek besproken. In de daaropvolgende discussie worden de resultaten gekoppeld aan de theorie. In de conclusie wordt de onderzoeksvraag beantwoord en teruggeblikt op hoe dit onderzoek zich verhoudt tot de debatten rondom sociale segregatie en segregatie in de woonomgeving.

2.0 Theoretisch kader

2.0 Sociale mix in wijken

Met het creëren van gemengde wijken hopen beleidsmakers etnische minderheden en de armere klasse te stimuleren een woonomgeving te delen met de rijkere klasse. Een concentratie van arme mensen en etnische minderheden zou namelijk nadelig zijn voor henzelf, doordat bijvoorbeeld de wijk waar zij wonen gestigmatiseerd is. Dit wordt ook wel een negatief buurteffect genoemd (Manley, Van Ham & Doherty, 2012) die mogelijk de sociale mobiliteit beperkt of geheel weerhoudt (Bolt & Van Kempen, 2013; Galster, 2007)³. Beleidsmakers creëren gemengde wijken met het idee dat ruimtelijke nabijheid (*spatial proximity*) van verschillende groepen sociale interactie tussen mensen stimuleert (Joseph, Chaskin & Webber, 2007). Sociale interacties kunnen bijdragen aan aspecten van sociale cohesie, zoals binding met een plaats (*place attachment*) en gedeelde normen (Dekker & Bolt, 2005; Kearns & Forrest, 2000). De verwachting van beleidsmakers is dat een sociale mix in één wijk zorgt voor contact tussen groepen mensen wat leidt tot bridging social capital (Van Eijk, 2010). In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op het begrip bridging social capital van Putnam (2000).

De verwachting van beleidsmakers komt in veel gevallen niet uit; de hoeveelheid interactie tussen de verschillende groepen in sociaal gemengde wijken valt tegen (Bretheron & Pleace, 2011; Kleinhans, 2004; Van Beckhoven & Van Kempen, 2003). Gemengde wijken zouden daarom leiden tot enkel negatieve gevolgen voor buurtbewoners (Bolt & Van Kempen, 2013). Toch blijken er ook situaties te zijn waarbij gemengde wijken positieve impact hebben. Posthumus (2013) beschrijft buurtbewoners na een verplichte verhuizing naar een nieuwe, betere wijk positiever kunnen zijn over hun nieuwe situatie door bijvoorbeeld de verbeterde huisvesting en faciliteiten in de wijk. Ook de etnische samenstelling heeft invloed op de tevredenheid van buurtbewoners; als de nieuwe wijk minder divers is qua etnische samenstelling dan hun vorige wijk blijken buurtbewoners positiever te zijn (Posthumus, 2013). Bolt & Van Kempen (2013) stellen daarom dat de gevolgen van sociaal gemengde wijken, positief of negatief, alleen te begrijpen zijn binnen de context van de betreffende wijken. Wat in één wijk niet werkt, kan wel succesvol zijn binnen een andere wijk. Zij beschrijven condities die van invloed kunnen zijn op de mate van succes van sociaal gemengde wijken, bijvoorbeeld de architectuur van de buurt, de mate van onderhoud aan en in de wijk, de community ontwikkeling, de publieke ruimtes en de faciliteiten binnen een wijk.

---

³ Aangezien hoogopgeleiden gemiddeld bijna het dubbele verdienen dan laagopgeleiden is opleiding een goede voorspeller voor inkomen (Moonen & Pleijers, 2011). De onderzoeker gaat er dan ook vanuit dat laagopgeleiden behoren tot de arme klasse en de hoogopgeleiden tot de rijkere klasse, uitzonderingen daargelaten.

Faciliteiten in de buurt stimuleren als podium voor contact mogelijk de sociale interacties en bridging social capital tussen hoog- & laagopgeleiden buurtgenoten (Van Eijk, 2010). Faciliteiten duiden op winkels, servicevoorzieningen en vrijetijdsvoorzieningen (Camina & Wood, 2009). Ze zijn om die reden interessant om te onderzoeken. Echter er bestaan vele plekken in een wijk die aangeduid kunnen worden als buurtfaciliteit, maar zij bieden niet allemaal dezelfde mogelijkheid voor sociale interactie. De gelegenheid voor sociale interactie bij de bakker is waarschijnlijk beperkter dan in een park waar kinderen samen kunnen spelen en ouders samen kunnen praten. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de voorwaarden voor buurtfaciliteiten om sociale interactie te stimuleren.

2.2 Focus en gezamenlijke activiteiten als voorwaarden

Van Eijk (2010) stelt dat de mogelijkheden voor contact tussen burens beïnvloed wordt door de context van de ontmoeting. Haar stelling sluit aan op die van Bolt & Van Kempen (2013) dat de context van een gemengde wijk van invloed is op de positieve of negatieve gevolgen tussen groepen in de wijk. Plekken waar buurtgenoten samenkomen, bieden kansen om elkaar te ontmoeten en contacten te leggen (Van Bergeijk et al., 2008). De buurtfaciliteit heeft dus invloed op de sociale interactie. Om interacties tussen buurtgenoten te stimuleren is het belangrijk dat de buurtfaciliteit voornamelijk buurtbewoners trekt en dus een locatie in de wijk is (Small, 2004). Maar dat betekent niet dat op iedere plaats waar de buurman of buurvrouw elkaar tegenkomen er direct sociale interactie of wel een relatie ontstaat.

Relaties ontstaan onder twee voorwaarden volgens Feld (1981; 1016, 1018). De eerste voorwaarde is dat mensen een focus moeten delen. Focus wordt door Feld als volgt omschreven: *“Een focus is iedere sociale, psychologische of fysieke entiteit waarbinnen gezamenlijke activiteiten of individuen georganiseerd zijn”* (Feld, 1981; 2025). Voorbeelden zijn een familie, geloof of werkplaats (Melbeck, 1996: 261). Wanneer mensen een gezamenlijke focus hebben, is de kans groter dat zij samen activiteiten ondernemen en contact hebben (Feld, 1981; 1025). De tweede voorwaarde die Feld noemt is dat mensen tijd en energie besteden aan de gezamenlijke activiteit of groep binnen de focus (Feld, 1981; 1025). Dit vergroot de kans op een gezamenlijke beleving en daarmee de kans op het vormen van een relatie (Van Eijk, 2010).

Feld (1981) definieert focus breed. Om een specifiek beeld te krijgen beschrijft Melbeck (1996: 261) drie elementen van een focus. Ten eerste kunnen focussen verschillen in de wijze waarop zij de betrokkenen beperken. Een speeltuin heeft een minder beperkend (*constraining*) effect dan een familie waarin familieleden worden geacht met elkaar om te gaan (Feld, 1981). Ook de omvang van de focus beïnvloedt de interactie: normaliter is het hoe minder mensen geassocieerd worden met de focus, hoe groter de betrokkenheid van deze mensen bij de gezamenlijke activiteit of groep. Als derde element moet er rekening mee gehouden worden dat

verschillende focussen niet altijd verenigbaar zijn. Tijd en energie zijn tenslotte slechts aan één focus tegelijkertijd te besteden (Melbeck, 1996: 261). Bij het reflecteren op de focustheorie telt de buurt zelf niet als focus (Feld, 1981: 1019; Van Eijk, 2010), omdat deze van te grote omvang is en mensen in een buurt altijd gelijktijdig meerdere focussen kunnen hebben. Maar buurtfaciliteiten kunnen wel voldoen aan de drie elementen van een focus en bijdragen aan het contact tussen buurtgenoten, zoals Van Bergeijk et al. (2008) beschrijft.

Wel veronderstellen Van Bergeijk et al. (2008) dat, ondanks de bevinding dat het bezoeken van buurtfaciliteiten bijdraagt aan het sociale netwerk in de wijk, het niet bijdraagt aan contact tussen verschillende groepen in de wijk: *“Het is waard om te melden dat buurtfaciliteiten die interactie promoten waarschijnlijk interactie met ‘vergelijkbare anderen’ bedoelen. De beschikbaarheid en het gebruik van buurtfaciliteiten kunnen waarschijnlijk niet de verschillen tussen verschillende groepen overwinnen”* (Van Bergeijk et al, 2008: 5). Deze veronderstelling is in dit onderzoek nader onderzocht door bij twee buurtfaciliteit te bestuderen of deze wel of niet een mogelijkheid bieden voor sociale interactie en bridging social capital tussen verschillende groepen zoals hoog- & laagopgeleiden. In de volgende paragraaf wordt uiteengezet hoe bridging social capital het middel kan zijn om de verschillen tussen groepen, in deze casestudy hoog- & laagopgeleiden, te overbruggen.

2.3 Bruggen slaan tussen hoog- en laagopgeleiden

Sociaal kapitaal wordt gedefinieerd als de connecties tussen individuen in de vorm van een sociaal netwerk, waardoor vertrouwen en wederkerigheid ontstaat. Onder de term *bridging social capital* wordt door Putnam (2000: 23) dan ook verstaan dat groepen verbinding leggen met andere groepen en door het contactmoment sociaal kapitaal overdragen. In dit onderzoek representeren hoog- en laagopgeleiden de twee te onderzoeken groepen. Door onderling contact krijgen zij toegang tot externe bronnen en informatie die waardevol is voor hen als individu. *Bonding social capital* is de andere vorm van sociaal kapitaal, waarbij het aangaan van relaties gericht is op groepsgenoten binnen een homogene groep (Putnam, 2000: 23). De voordelen van bonding social capital zijn sterke vertrouwensbanden en solidariteit.

Bridging social capital wordt gezien als het smeermiddel tussen verschillende groepen wat leidt tot het vergroten van sociaal kapitaal (Putnam, 2000: 23). Het hebben van een groter sociaal netwerk heeft meerwaarde voor het individu en voor de maatschappij. Het individu kan profiteren van de contacten, omdat de contacten aansluiten bij zijn eigen interesse, bijvoorbeeld het vinden van een baan. In de context van een woonwijk uit bridging social capital zich in een beeld van vriendelijke en behulpzame interacties tussen individuen van verschillende groepen, gefaciliteerd door persoonlijke kennis en face-to-face contact (Leonard, 2004). Maatschappelijk gezien heeft sociaal kapitaal meerwaarde, omdat een individu productiever is wanneer hij is

aangehaakt bij een goed functionerende maatschappij. De misdaadcijfers in een wijk waar veel sociaal kapitaal is en men 'een oogje in het zeil houdt' zijn bijvoorbeeld lager dan in een wijk waar dit niet gebeurt (Putnam, 2000).

Sociaal kapitaal kenmerkt zich door vertrouwen, wat ontstaat door het netwerk waarin men zich begeeft (Haüberer, 2010). Een netwerk bestaande uit hoog- en laagopgeleiden wordt als ideaaltype een verticaal netwerk genoemd. Volgens Haüberer (2010) is het voor dit type netwerk niet mogelijk om sociaal vertrouwen te behouden en medewerking van de groepsleden te krijgen. Daarnaast zouden leden van een verticaal netwerk zichzelf in bescherming nemen tegen uitbuiting, waardoor de informatiestroom tussen de groepsleden minder betrouwbaar is. Door deze elementen is aanneembaar dat bridging social capital niet zal plaatsvinden bij de eerste kennismaking tussen individuen in een verticaal netwerk. Herhaalde contacten en interacties lijken nodig om bridging social capital te faciliteren. Een door de onderzoeker zelfontwikkelde typologie van vijf niveaus, gebaseerd op verschillende contacttheorieën, helpt inzicht te krijgen in de verschillende contactvormen en in de wijze waarop deze zijn georganiseerd.

De eerste en onderste trede van de typologie is *nabijheid* en omschrijft hoe buurtgenoten zich in/op dezelfde ruimte kunnen begeven maar slechts fysiek nabij zijn. Er is geen sociale interactie tussen de buurtgenoten. Deze trede komt overeen met de eerste voorwaarde die Feld (1981) beschrijft de gezamenlijke focus. De tweede trede is *publieke familiariteit*; er sprake van herkenning van en door buurtgenoten. Er is een kort moment van (direct) persoonlijk contact tussen de buurtgenoten, zoals bijvoorbeeld het groeten van elkaar. Dit is 'public familiarity' zoals Blokland & Nast (2014) omschrijven. Aanvullend op bestaande theorieën is er gebruik gemaakt van eigen inzicht van de onderzoeker voor de derde trede van contact: *small talk*. Hierbij hebben buurtgenoten korte face-to-face gesprekken met elkaar over algemene onderwerpen, zoals sport, het weer of gebeurtenissen in het dagelijkse leven. Deze vorm van contact is functioneel, doordat de buurtgenoten op een laagdrempelige manier elkaar leren kennen. Dit draagt bij aan de familiariteit tussen buurtgenoten, een stap verder dan publieke familiariteit. Het is een eerste opstap naar trede vier: *bonding contact*. In deze vierde stap wordt het contact tussen de buurtgenoten intensiever. Buurtgenoten spreken elkaar ook buiten de buurtfaciliteit, bijvoorbeeld bij een spontane ontmoeting bij een andere buurtfaciliteit en kiezen bewust om tijd met elkaar door te brengen. Kenmerkend voor deze gesprekken is dat de onderwerpen verder gaan dan de gebeurtenissen in het dagelijkse leven of algemene onderwerpen, maar juist een vorm van contact oplevert die voortbouwt op de vorige ontmoeting. Gespreksonderwerpen zijn vaker gericht op persoonlijke onderwerpen, zoals werk, familie zaken en cetera, waardoor de buurtgenoten elkaar beter leren kennen en inzicht krijgen in iemands leven. De laatste trede is tevens de hoogst haalbare trede in dit onderzoek: *bridging social capital*. Hierbij hebben buurtgenoten met verschillende opleidingsachtergronden georganiseerd contact, zij spreken bijvoorbeeld af elkaar te treffen op de buurtborrel of wisselen contactgegevens met elkaar uit, omdat hun levens

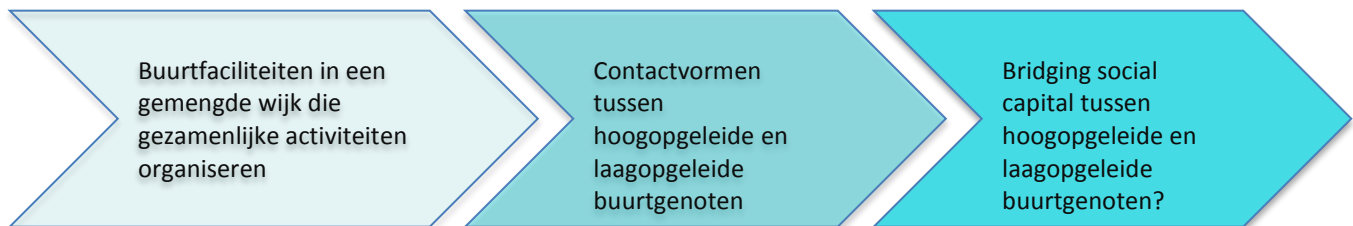
raakvlakken hebben met elkaar. Deze trede komt voor een groot deel overeen met de voorgaande stap *bonding contact*. Echter bridging social capital kenmerkt zich door de ene buurtgenoot die de andere buurtgenoot 'vooruit helpt'. Dit gebeurt door gunsten te verlenen waarvoor de ander niet direct wat terugverwacht (Putnam, 2000). Voorbeelden zijn het helpen met een opleiding of het aandragen van de buurtgenoot als geschikte kandidaat voor de vacature.

3.0 Probleemstelling

Het voorgaande hoofdstuk geeft inzicht in de wetenschappelijke kennis over sociale interactie in buurtfaciliteiten met een gelijkgerichte focus en gezamenlijke activiteiten, de contactvormen die daarbij tussen bezoekers kunnen ontstaan en mogelijk leiden tot het hoogst haalbare doel bridging social capital. Dit resulteert in de volgende onderzoeksvraag welke centraal staat in dit onderzoek:

Hoe dragen buurtfaciliteiten bij aan contact tussen hoog- en laagopgeleiden buurtgenoten, met welke contactvorm en leidt dit tot bridging social capital?

In het onderstaande conceptueel model is te zien hoe de centrale concepten van het onderzoek zich tot elkaar verhouden. Belangrijk is om te benaderen dat het niet gaat om een causaal verband, maar bij dit interpretatieve onderzoek het draait om het begrijpen van de ervaringen van de respondenten (Boeije, 2014).

Conceptueel model

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden zijn er drie deelvragen geformuleerd. De eerste twee deelvragen komen voort uit de stelling van Van Bergeijk, et al. (2008) dat buurtfaciliteiten wellicht niet de interactie tussen verschillende groepen promoten. Daarbij wordt in kaart gebracht of hoog- en laagopgeleiden (dezelfde) buurtfaciliteiten gebruiken en welke vormen van contact tussen de twee groepen ontstaan. De derde deelvraag richt zich op de bijdrage van deze contacten aan bridging social capital.

1. Welke gezamenlijke activiteiten worden er georganiseerd in/door buurtfaciliteiten die de mogelijkheid geven voor ontmoeting en contact tussen hoogopgeleide en laagopgeleide buurtbewoners?

2. Op welke wijze ontstaat er contact tussen hoogopgeleide en laagopgeleide buurtbewoners bij het bezoeken van de buurtfaciliteiten en welke vorm van contact hebben zij?
3. Faciliteert de contactvorm tussen hoogopgeleide en laagopgeleide buurtbewoners bridging social capital?

4.0 Setting, caseselectie en onderzoeksmethoden

4.1 Buurtfaciliteiten binnen het Regentessekwartier in Den Haag

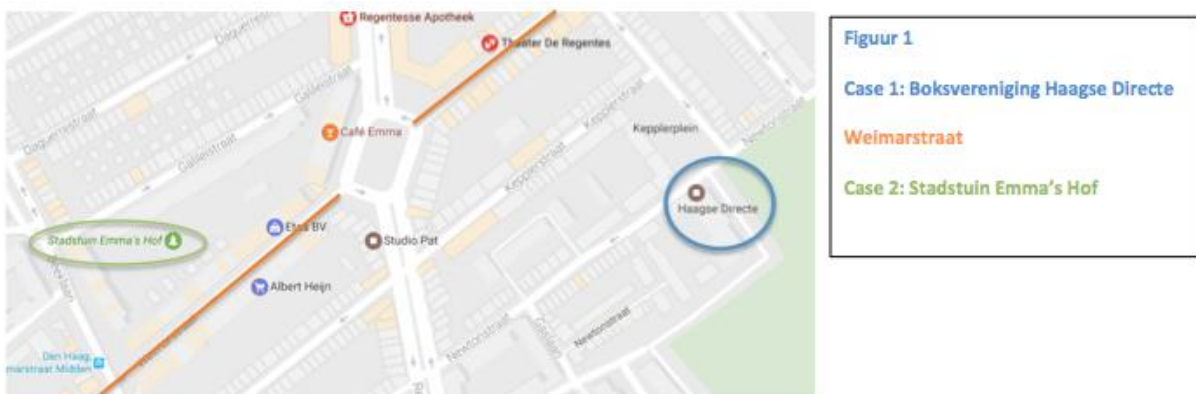
De setting van het onderzoek is de gemengde wijk 'Het Regentessekwartier' in Den Haag. Als bewijs voor een gemengde wijk zijn de cijfers van de samenstelling van de buurt en van de verdeling van opleidingsniveaus gebruikt. De samenstelling van de buurt is gemêleerd, dat houdt in dat in 2016 50,7% van de bevolking autochtoon is en 49,4% allochtoon. De groep allochtonen bestaat uit verschillende migratieachtergronden. Vier procent heeft een Turkse achtergrond, bijna vier procent een Marokkaanse achtergrond, elf procent is van Surinaamse herkomst, drie procent Antilliaans, acht procent is overig niet-westers en ruim 19,5% van de allochtonen hebben een westerse achtergrond (Den Haag, 2016). In het rapport Wijkperspectief Regentessekwartier (2009) zijn de laatst kenbare gegevens gevonden over verdeling van het opleidingsniveau in deze wijk: 33% is laagopgeleid, 33% is middelbaar opgeleid en 34% is hoogopgeleid. Laagopgeleid hierbij is mbo niveau, middelbaar is hbo niveau en hoogopgeleid is wo niveau. Hoewel deze laatste cijfers uit 2009 stammen, bevestigt dit het beeld dat Het Regentessekwartier een gemengde wijk is, zowel qua etniciteit als opleidingsniveau.

Omdat er onderzoek wordt gedaan naar een sociaal verschijnsel is er gekozen voor het uitvoeren van een ideografische casestudie (Braster, 2000). Deze geeft de mogelijkheid het sociale verschijnsel intensief te bestuderen, in dit geval het contact tussen hoog- & laagopgeleide buurtgenoten, te beschrijven en te verklaren (Swanborn, 2002; Braster, 2000). Daarbij wordt er gefocust op de sociale processen die zich afspelen tussen de buurtgenoten. Er is een selectie gemaakt van twee buurtfaciliteiten die beide als case dienen maar in oorzakelijke factoren van elkaar verschillen. Het verschil in factoren zal naar verwachting invloed hebben op de uitkomsten van het onderzoek (Swanborn, 2002; Braster, 2002). Gezien de beperkte omvang van dit onderzoek, kiest de onderzoeker zelf voor enkele factoren. Deze zijn de ligging van de buurtfaciliteit in de wijk en de soort gezamenlijke activiteit. Per case zijn deze condities in de onderstaande paragrafen uitgewerkt.

4.2 Caseselectie

Boksvereniging 'De Haagse Directe' is gekozen als één van de twee cases. Deze vereniging bevindt zich al meer dan achttien jaar in het Regentessekwartier, maar is een aantal keren verhuisd (Haagse Directe, 2017). Deze boksvereniging heeft naam en faam in de wijk en is uitgegroeid tot een begrip. Dit bevestigen de 141 recensies en een beoordeling van 4,8 sterren op hun Facebookpagina waarbij vijf sterren het hoogst haalbare is (Haagse Directe², 2017). De huidige trainingslocatie is gevestigd in de Newtonstraat, het oostelijk deel van de wijk wat bij de onderzoeker bekend staat om een gemêleerder bewonersgroep in vergelijking met de andere zijde van de wijk, verdeeld door de Weimarstraat. De tweede conditie die van invloed kan zijn op het contact tussen buurtgenoten is de soort gezamenlijke activiteit die wordt georganiseerd. Zoals Feld (1981) aangeeft is het contact daarbij mede afhankelijk van de focus en de besteding van tijd en energie hieraan. Uit onderzoek is bekend dat vrijetijdsbesteding in sport bijdraagt aan sociaal kapitaal van de sporters (Blackshaw & Long, 2005; Jarvie, 2006; Putnam, 2000). Als sport bijdraagt aan het sociaal kapitaal van sporters, dan is het interessant om te onderzoeken of de sportvereniging in de buurt wellicht ook bijdraagt aan het contact tussen buurtgenoten.

De tweede case is stadstuin Emma's Hof. Het is een initiatief van buurtbewoners en wordt ook onderhouden door vrijwilligers uit de buurt. In 2010 is het gebied van de stadstuin opgekocht door de Stichting Stadstuin Emma's Hof met hulp van subsidiegevers. Voor die tijd was hier boksschool Kristalijn gevestigd, de voorganger van boksvereniging De Haagse Directe. De tuin is openbaar toegankelijk voor jong en oud (Stichting Stadstuin Emma's Hof, 2017). Emma's Hof is gevestigd in het westelijke deel van het Regentessekwartier. Het bevindt zich in een gebied waar de huizen groter zijn dan aan de oostelijke kant. Ook de bewoners in dit deel zijn merkbaar minder gemêleerd dan in het deel van de buurt waar de boksvereniging is gevestigd. Het doel van Emma's Hof is ontmoetingen tussen buurtbewoners stimuleren. Daarom worden er kleinschalige optredens en activiteiten verzorgd voor kinderen, buurtgenoten, senioren, vrienden en vrijwilligers (Stadstuin Emma's Hof, 2017). In figuur 1 is de locatie van beide buurtfaciliteiten aangegeven inclusief de scheidsweg de Weimarstraat.

4.3 Onderzoeksmethoden

Het onderzoek beoogt inzicht te krijgen in de ervaringen van buurtbewoners in de wijze waarop buurtfaciliteiten bijdragen aan contact en wellicht bridging social capital tussen de hoog- en laagopgeleiden in de wijk. Daarom is het belangrijk toegang te krijgen tot de wereld van de participanten zodat we hen kunnen begrijpen. Interactie tussen de respondenten en de onderzoeker is daarvoor nodig, omdat de kennis en ideeën over de sociale realiteiten sociaal geconstrueerd zijn door de respondenten. Zonder de interactie kan ook de betekenisgeving van de respondenten niet achterhaald worden (Geertz, 1973). Daarom wordt er gebruik gemaakt van een casestudie met interpretatief onderzoek door middel van een tweeledige benadering; er worden interviews en observaties uitgevoerd.

Als eerste zijn er met bezoekers van de buurtfaciliteiten semigestructureerde interviews gehouden. Dit om zoveel mogelijk inzicht te krijgen in de *“gedragingen, houdingen, opvattingen en ervaringen van de respondent”* (Boeije, 2014: 78). Er is een topiclijst opgesteld aan de hand van de beschreven literatuur welke houvast geeft aan het interview. Het interview werd aan de hand van vier hoofdtopics uitgevoerd: wie bent u (1), waarom bezoekt u de buurtfaciliteit en met welk doel (2), met wie gaat u wel en niet om tijdens het bezoeken van de buurtfaciliteit/tijdens de activiteit of buiten de buurtfaciliteit (3) en als laatste is gevraagd of er nog andere buurtfaciliteiten waren waar de respondenten komen en hoe daar het contact is met andere bezoekers (4). In totaal zijn er vijftien bezoekers van de buurtfaciliteiten bereid gevonden tot een interview. Zeven van Stadstuin Emma's Hof, allen hoogopgeleid en acht bezoekers van Boksvereniging Haagse Directe, waarvan er vier hoogopgeleid zijn en vier laagopgeleid. De respondenten zijn open benaderd voor de interviews, wat inhoudt dat zij bij de start van interviews wisten wat het onderwerp en doel van het interview was. Aan de respondenten is niet verteld dat de focus van het onderzoek ligt op contact tussen hoog- en laagopgeleiden. Onderzoek van Kuipers & Van den Haak (2014) toont dat veel hogeropgeleiden zich in interviews onderscheiden ten opzichte van de 'lagere klasse', wanneer zij zich bewust zijn van de focus op verschillen tussen hoog- en laagopgeleiden. Hun respondenten voelden zich niet prettig bij distinctieve uitspraken. Dat onderzoek toont aan dat vooral hoogopgeleiden geneigd zijn tot sociaal wenselijke antwoorden. Daarom is ervoor gekozen deze focus niet te delen met de respondenten. In totaal leverde de interviews ruim veertien uur data op. Deze data is geanonimiseerd verwerkt en er zijn gefingeerde namen gebruikt voor het weergeven van de quotes. De interviewdata is in drie stappen geanalyseerd: open codatie, axiale codatie en als laatste selectieve codatie (Boeije, 2014). Door deze analysetechniek ontstond een duidelijk beeld van de geselecteerde cases en op welke wijze contact en mogelijk bridging social capital gefaciliteerd werd tussen buurtgenoten. Deze wijze van analyseren gaf de mogelijkheid om zowel individuele details te ontdekken als zowel het ontdekken van patronen op een grotere schaal dan het individu.

Vervolgens zijn er observaties uitgevoerd. Uit de literatuur zijn de elementen bepaald die centraal stonden tijdens de observatie. Dit zijn: is er sprake van een gemengd publiek (hoog- & laagopgeleiden), wat is de soort gezamenlijke activiteit en hoe verloopt het contact tussen de geobserveerde tijdens de gezamenlijke activiteit. Door middel van de (participerende) observatie was het mogelijk om te verifiëren of het gedrag zoals geduid in de interviews werkelijk voorkomt. Tijdens de observaties zijn er aantekeningen gemaakt om de waarnemingen vast te leggen. Er zijn twee observatiemomenten geweest in Stadstuin Emma's Hof en twee observatiemomenten bij bokvereniging Haagse Directe. De observaties zijn, waar mogelijk, voorgelegd aan de geobserveerde ter bevestiging en voor een check van de achtergrond (woonwijk en opleiding). Op deze wijze droeg de informant bijdragen aan de juiste interpretatie van de onderzoeker (Saunders, Lewis & Thornhill, 2008). In totaal leverde dit bijna negen uur observatiedata op. De observatiedata heeft datatriangulatie mogelijk gemaakt waardoor er een betere interpretatie van de interviews mogelijk was (Swanborn, 2002).

4.3 Operationalisering

In het onderzoek staat contact centraal tussen hoog- en laagopgeleiden centraal. Om aan te duiden wat er wordt verstaan onder hoog- en laagopgeleiden wordt de definitie van het CBS aangehouden in dit onderzoek: hoogopgeleiden zijn de mensen die een diploma hebben van het hoger beroepsonderwijs (hbo) of het wetenschappelijk onderwijs (wo). Laagopgeleiden zijn gecategoriseerd als burgers die niet in het bezit zijn van een diploma van het hbo of wo (CBS, 2017).

Om te definiëren welke vorm van contact er is tussen buurtgenoten op buurtfaciliteiten is er een contacttypologie ontwikkeld zoals weergegeven en omschreven in het theoretisch kader. Deze typologie geeft inzicht en handvatten voor het analyseren van de interviewresultaten. Aan de rechterzijde is deze ladder van contactvormen schematisch weergegeven. De interview- en observatiedata zijn geclassificeerd volgens deze ladder van contactvormen.

Figuur 2 - contacttypologie

5.0 Resultaten & analyse

In dit exploratieve onderzoek zijn twee cases onderzocht: stadstuin Emma's Hof en bokvereniging Haagse Directe. Om de resultaten te beschrijven wordt er per case eerst een beschrijving gegeven van de kenmerken van de buurtfaciliteit. Deze kenmerken zijn gebaseerd op patronen die ontdekt zijn in de data en worden ondersteund met quotes uit de interviews. Deze analyse toont aan welke kenmerken en bijbehorende sociale

processen van invloed zijn op het contact tussen buurtgenoten. Vervolgens wordt omschreven welke niveaus van contact tussen buurtgenoten zijn vastgesteld en of deze wel of niet bridging social capital faciliteren.

5.1 Boksvereniging Haagse Directe

5.5.1 Kenmerken

Wekelijks trainen ruim 300 mensen bij boksvereniging Haagse Directe. Deze vereniging is daarmee een van de grootste in de regio. Zij trainen zowel recreatie- als wedstrijdboksers en houden meerdere clubwedstrijden per jaar (Haagse Directe, 2017).

Locatie - Bij aankomst bij de boksvereniging valt op dat het pand gevestigd is onder een flatgebouw en goed zichtbaar is vanaf aangrenzende straten waar veel verkeer is en veel mensen passeren. De boksvereniging wordt aangeduid met twee borden, waardoor het duidelijk is voor niet-leden dat de Haagse Directe hier gevestigd is. De boksvereniging ligt zoals eerder vermeld in het gemêleerde deel van het Regentessekwartier. Een van de observaties is dat de leden die komen trainen overeenkomen met de passanten in dit deel van de buurt: zij variëren in etniciteit en leeftijd.

Gezamenlijke activiteit - Bij Boksvereniging Haagse Directe is er sprake van één gezamenlijk activiteit die voldoet aan de elementen die Feld (1981) noemt: boksen. Deze sport brengt de trainingsleden meerdere keren per week binnen één focusgebied gekenmerkt door sociale en fysieke aspecten. Tijd en energie wordt dus samen besteed binnen het focusgebied boksen: *“Nou ik kom hier echt wel om te trainen, zo’n drie keer in de week”*, vertelt Ferdi (34 jaar, WO-opgeleide omgeschoold tot verzorgende). Het feit dat alle respondenten aangaven meerdere keren per week te trainen, getuigt van een grote betrokkenheid bij de sport boksen.

Samenstelling bezoekers & bezoekpatroon – De boksvereniging brengt zowel hoog- en laagopgeleiden bij elkaar binnen één focusgebied. De uitspraak van Thomas (33 jaar, zelfstandig ondernemer in de bouw) illustreert de variëteit in trainingsleden: *“Hier loopt echt alles door elkaar; schoffies uit de buurt, advocaten, management van Nationale Nederlanden en Heineken.”* Het feit dat veel leden op dezelfde dagen in de week trainen zorgt voor herkenning onder de leden vertelt Suzan (33 jaar, ZZP’er in communicatiebranche): *“Ik train op vaste tijden en dagen en meestal, zoveel mogelijk, drie keer in de week. En er zijn andere mensen die dat ook doen dus dan zie je ook steeds dezelfde mensen”*. Bij boksen wordt er getraind in duo’s; daarom geven de trainingen gelegenheid steeds nieuwe mensen te ontmoeten. *“Ik vind het juist leuk dat je iedere week met iemand anders staat te trainen. Daardoor heb ik nu veel mensen leren kennen”*, vertelt Puck (30 jaar, eigenaar schildersbedrijf). Wel blijkt sprake van een tweedeling in leden van de boksvereniging. Er is een groep leden met een open houding tegenover andere sporters die openstaan voor nieuw contact zoals Puck. Daarentegen is er een groep sporters

die in mindere mate open staat voor contact en daarbij als kenmerk een vast trainingsmaatje hebben zoals Tess (30 jaar, docent beeldende vorming) illustreert in haar quote: *“Ik heb ook een andere vriendengroep en die trainen hier ook weleens, maar die willen alleen met elkaar. Die zeggen dan: ik heb deze week niet getraind, want ja, niemand kon. Ja niemand kon, ga gewoon denk ik dan. Het is voor sommige mensen wel dat ze alleen met elkaar willen.”*

Sfeer – Bij binnenkomst bij de boksvvereniging valt op er dat een gemoedelijke sfeer heerst en leden elkaar bij binnenkomst uitbundig groeten. Thomas quote bevestigt deze observatie: *“Het is hier heel open, heel vriendelijk en uhm ja gezellig wel eigenlijk. Het is een individuele sport, maar toch gaat iedereen leuk met elkaar om”*. Tijdens de training praten leden met hun trainingsmaatje, maar ook met de andere aanwezige leden, ongeacht of zij trainen bij de beginnersgroep of bij de gevorderden. Het is eenvoudig om in gesprek te komen met andere leden. Richie (42 jaar, projectleider in de bouw en trainer) bevestigt in zijn interview de sterke sociale factor van de boksvvereniging: *“We zijn natuurlijk sociaal en gezellig met elkaar, het is dus niet overal zo, maar het is hier wel zo verschrikkelijk laagdrempelig. Voor mij voelt het als thuiskomen bij mijn familie”*. De persoonlijke aanpak van de boksvvereniging draagt ook bij aan deze goede sfeer. Suzan: *“Het is allemaal wat persoonlijker en wat laagdrempeliger dan bij de gemiddelde sportclub of sportschool. Ze kennen je hier. Weet je, als je bij de Fit for Free naar binnenkomt doe je bleib met je pasje en je bent door het poortje. Hier krijg je een hand en zeggen ze ‘Hé Suzan goed dat je er bent’. Als je dat niet doet, zeggen ze ‘Hé kom ff terug, je gaat niet naar binnenlopen zonder gedag te zeggen”*. Niet alleen de persoonlijke sfeer maar ook de normen en waarden die de leden hebben, dragen bij aan de open sfeer. Frits (51 jaar en mede-eigenaar van de boksvvereniging) beschrijft in het interview: *“Iedereen is toch wel echt gelijk hier, je mag altijd meedoen, geen voorkeursbehandeling. Het is niet zo, dat als jij goed kan boksen, dat je bepaalde dingen mag of niet hoeft te betalen, nee dat is onzin.”*

5.5.2 Contactvormen

Small talk - De boksvvereniging brengt op verschillende manieren hun leden, die variëren in hoog- en laagopgeleiden, met elkaar in contact. De sport zelf, boksen, zorgt voor een contactmoment tussen twee trainingsleden. De intimiteit van het fysieke contact en de opzet van de bokstraining creëren de mogelijkheid voor trainingsleden om contact met elkaar te hebben. Suzan’s ervaring bevestigt dit: *“Als je met elkaar traint, is het ook echt lichamelijk, je zit dus aan elkaar en het is dus vrij intiem. Je helpt elkaar heel erg, moedigt elkaar aan. Dus als je een uurtje met iemand hebt staan trainen, dan gebeurt even iets. Het is wel persoonlijker dan.”* Richie’s quote illustreert op welke moment bij de training leden op small talk niveau met elkaar contact krijgen: *“Kijk jij en ik gaan boksen, dan duurt een ronde drie minuten en dan heb je één minuut rust. Het is dan bijna ondenkbaar dat je dan niks zegt. Dat doe je vijftien rondes lang en dan heb je ongeveer vijftien*

minuten de tijd om een keer te zeggen ‘Hé hoe heet je eigenlijk en wat doe je in het dagelijkse leven?’ dat weet je dan voor de volgende keer dat je met elkaar traint en dan vraag je hiernaar.”

Bonding contact & bridging social contact - Een sterke betrokkenheid bij de bokswereniging kan leiden tot een hoger contactniveau dan small talk. Tess's quote, die onderdeel is van het wedstrijdteam, toont het contactniveau van zowel bonding contact als bridging social capital: *“Ja, nou de wedstrijdgroep is wel echt een beetje mijn familie. Donderdag komt er dan een van de meiden bij mij eten [bonding contact], laatst heb ik nog een ander chick geholpen met haar huiswerk [bridging social contact] en twee weekenden terug was het Nederlands Kampioenschap boksen, dan zit de tribune gewoon vol met onze mensen. Dat voelt heel erg fijn, we hebben ook een wedstrijdgroeps app en dan worden de hartjes over en weer gestuurd. Honderdprocent team, honderdprocent love weetje wel. Dat vind ik wel mooi, we staan wel voor elkaar klaar.”* Omdat het wedstrijdteam uit hoog- en laagopgeleiden bestaat kan de bokswereniging het contactniveau bridging social capital behalen. Soms wordt het contactniveau bridging social capital gehaald met tussenkomst van de trainers. Frits vertelt over één van de boksleden die de betrokkenheid van de trainer toont: *“Ja die jongen had één droom: een eigen bokswereniging in Curaçao, maar daarvoor had hij wel een boksdiploma nodig, maar hij was niet heel slim. Toen heeft Daan hem onwijs geholpen, je weet wel die lange trainer uit de Vogelwijk, goede baan, slim. Puntje bij paaltje heeft hij zijn diploma gehaald.”* De trainers zetten ook hun eigen netwerk in, vertelt Richie: *“Er is altijd wel iemand die iets van iemand nodig heeft, maar dan niet de juiste match kunnen vinden. Wij trainers kennen best een hoop mensen, dus je hoort wat van jou en dan zeg ik ‘Joh je moet eens met die gaan praten’ zodat ze samen ergens uit kunnen komen.”*

5.2 Stadstuin Emma's Hof

Stadstuin Emma's hof bestaat sinds 2010 en is een initiatief van buurtgenoten en gerealiseerd met financiële steun van verschillende subsidiënten en fondsen. De stadstuin wordt onderhouden door vrijwilligers uit de buurt, georganiseerd in verschillende groepen. Er is een groep die verantwoordelijk is voor het onderhoud, de sleutelgroep zorgt dat Emma's Hof op tijd wordt geopend bij zonsopgang en gesloten bij zonsondergang. Ook is er een groep die de plantjes water geeft in de zomer en een groep die maaltijden kookt en helpt bij evenementen. Met hulp van deze vrijwilligers en financiële steun van de 'Vrienden van Emma's Hof' die een jaarlijkse financiële bijdrage doneren wordt de stadstuin draaiend gehouden (Stichting Stadstuin Emma's Hof, 2017).

5.5.1 Kenmerken

Locatie – Emma's Hof is gevestigd in de Galileïstraat en de ingang van de stadstuin bevindt zich halverwege deze straat. Wanneer je niet bekend bent in de buurt, is het mogelijk de stadstuin voorbij te lopen want het ijzer-

gesmede hek met een klein logo nodigt niet direct uit tot binnenkijken. Een van de respondenten zegt in haar interview dat de ligging van de ingang mogelijk invloed heeft op het soort publiek dat Emma's Hof aantrekt. Maaïke (38 jaar, stadsgeograaf) vertelt: *“Emma's Hof heeft natuurlijk maar alleen een ingang aan een straatkant waar dus vooral toch wel blanke hoogopgeleide tweeverdieners wonen”*.

Soort activiteit en focus – Bij stadstuin Emma's Hof zijn er drie soorten activiteiten die gelegenheid geven voor buurtgenoten om elkaar te ontmoeten en contact te leggen. De eerste activiteit is een bezoek op een gewone dag die voornamelijk het doel dient om met kinderen te gaan spelen: *“Ja we komen hier veel, heel veel. Ik woon hier sinds we kinderen hebben en ik kom in Emma's Hof nu vooral voor de kinderen. Daarvoor ging ik wel eens heel soms met een goed boek, maar eigenlijk bijna niet”* vertelt Joyce (33 jaar, adjunct-directeur basisschool). Echter valt het te betwijfelen of het gewone bezoek leidt tot een gezamenlijke beleving, omdat het mogelijk niet voldoet aan één van de condities die Melbeck (1996: 261) stelt aan een focus: het doel van het tuinbezoek op een reguliere dag kan verschillen per bezoeker. De andere twee activiteiten kwalificeren zich in ieder geval als gezamenlijke activiteit waar tijd en energie wordt besteed binnen eenzelfde focusgebied: de evenementen en het vrijwilligerswerk. Dit zijn de gezamenlijke activiteiten met een sociaal aspect en het vrijwilligerswerk kent ook een fysiek aspect. Sociaal omdat mensen hier elkaar bewust en gewild ontmoeten zoals Kees (69 jaar, gepensioneerd huisarts) vertelt: *“Nou met het vrijwilligerswerk daar ontmoet je natuurlijk mensen, dat zijn toch wel heel veel mensen uit de buurt of uit de directe buurt zoals de straat”*. Het fysieke aspect van het vrijwilligerswerk is dat men letterlijk lichamelijke energie besteedt aan Emma's Hof. Daarnaast geven deze twee activiteiten de mogelijkheid om met meerdere buurtgenoten in contact te treden. Mark's (39 jaar, adviseur Rijksoverheid) quote illustreert wie hij ontmoet tijdens evenementen op Emma's Hof: *“Bij de bijeenkomsten op Emma's Hof kom je mensen uit de straat tegen, maar ook juist van verderop in de buurt.”*

Samenstelling bezoekers & bezoekpatroon – Ondanks dat de evenementen en het vrijwilligerswerk gezamenlijke activiteiten zijn, blijken deze activiteiten vrijwel niet te leiden tot ontmoetingen tussen hoogopgeleide en laagopgeleide buurtbewoners. Uit de interviews met de respondenten blijkt dat het publiek van Emma's Hof voornamelijk blanke hoogopgeleide buurtbewoners zijn. Rien (72 jaar, gepensioneerd psycholoog) beschrijft dit als volgt: *“In ieder geval heb ik het gevoel dat er altijd wat hogeropgeleiden zitten en veel met kleine kinderen. Misschien dat het Emma's Hof toch gewoon wat elitair is”*. Bridging social capital zal door het ontbreken van laagopgeleiden niet mogelijk zijn. Daarnaast blijkt uit de interviews dat het bezoeken van de stadstuin bij daar georganiseerde evenementen weinig prioriteit krijgt. Een bezoek is gebaseerd op vrijblijvendheid en wordt beïnvloed door andere activiteiten die vaak voorrang krijgen. *“Ja evenementen genoeg: de Koningskermis nog dit weekend, een kerstborrel, vrijwilligersdag. Altijd als we thuis zijn, dan gaan we”*, vertelt Joyce. *“We proberen altijd wel te gaan, als de drukte het toe laat en het uitkomt qua schema's”*, aldus Mark.

Wanneer buurtbewoners in de stadstuin vrijwilligerswerk doen wordt het bezoekpatroon regelmatig en de betrokkenheid groter, zoals Kees formuleert: *“Ja door dat vrijwilligerswerk heb je een soort binding met Emma’s Hof, anders denk ik dat ik er minder zou komen. Maar andersom ook hè; je gaat het ook doen, omdat je het leuk vindt dat het in de buurt zo is”*. Echter, niet alle respondenten ervaren het vrijwilligerschap wenselijk, wat een verschil toont tussen buurtbewoners die graag betrokken zijn en een groep die minder deze behoefte heeft. Mark vertelt in zijn interview: *“Je hebt de Groen Groep, dat is een groep die daar iedere twee weken komt met een wisselende samenstelling om de tuin te onderhouden. Maar ik heb er wel een beetje het gevoel bij dat als je daaraan mee gaat doen, dat dan een stuk vrijblijvendheid eraf gaat.”*

Sfeer - Binnen Emma’s Hof zijn er normen en waarden die gevoeld worden door de bezoekers. Bij de entree van Emma’s Hof hangt een groot bord met huisregels waardoor je het gevoel hebt dat er toezicht wordt gehouden. De sfeer in de stadstuin is vriendelijk, maar gereserveerd. De quote van Yenthe (33 jaar, eigenaar designbureau) illustreert deze sfeer: *“Wij zeggen ook altijd: je komt op bezoek bij het Emma’s Hofje. Je hebt ook andere tuinen in Den Haag, dat voel je ook als je binnenkomt, daar mag je veel meer ravotten, stoeien en voetballen. Bij het Emma’s Hofje moet je echt wel gewoon goed opgevoed zijn en doen wat mag en niks anders. Je hebt ook een mooi krijtbord met de regels en er is voor mijn gevoel ook wel reguliere controle”*. Het gevoel dat ‘je op bezoek komt’ en je ‘goed opgevoed’ moet zijn kan een reden zijn, dat deze buurtfaciliteit het soort publiek trekt die deze normen en waarden ook belichamen. Dat kan ertoe leiden dat anderen die niet tot deze groep behoren zich niet welkom voelen in de stadstuin.

5.2.2 Contactvormen

Publieke familiariteit & small talk – Een bezoek brengen aan Emma’s Hof op een gewone dag kan zorgen voor een contactmoment tussen buurtgenoten. Deze bezoeken dragen bij aan de publieke familiariteit; buurtgenoten gaan elkaar herkennen als zij elkaar vaker tegenkomen in deze buurtfaciliteit. Het onderling contact komt dan vaak tot stand door de kinderen. Het zomaar ontmoeten van nieuwe mensen tijdens een gewoon bezoek is niet snel aan de orde door de gereserveerdheid van de bezoekers: *“Ik merk wel, dat als je daar loopt met je kindje en iemand anders ook, dan gaat het al best snel om zo te kletsen. Ik kom ook wel mensen tegen die ik vaag ken en dan zie je elkaar daar vaker en ga je ook sneller kletsen. Maar echt met vreemden heb ik dat nog niet, iedereen is dan toch wel gereserveerd. Ik denk dat je elkaar toch eerst een keer moet zien, dan moet het ijs toch breken, voordat het meer wordt dan alleen de buurvrouw”*, aldus Yenthe. Het maximale contactniveau dat wordt behaald tijdens een bezoek aan de stadstuin op een gewone dag is small talk. Joyce: *“Nou dan praat je over ditjes en datjes, soms over leuke dingen die nog in de buurt gaan plaatsvinden of leuke cafeetjes waar je met de kinderen kan komen, echt een beetje moederpraat”*. Ook tijdens de evenementen is er vaak een contactmoment op het niveau van small talk illustreert Mark: *“Uhm, nou echt over hele persoonlijke omstandigheden meestal niet hoor.*

Veel small talk en de perikelen van het ouderschap, dat is toch veelal gedeelde smart en zo wordt het ook niet heel persoonlijk". De evenementen creëren dus een mogelijkheid om met andere buurtgenoten contact te hebben, echter beperkt dit contact zich voornamelijk tot bekenden . Het ontmoeten van nieuwe buurtgenoten is beperkt: "Je trekt toch naar de iets bekendere mensen toe en daar praat je mee en een heel enkele keer, als het voorkomt, dan stel je je voor en dan maak je een praatje", aldus Rien.

Bonding contact - Het vrijwilligerswerk biedt mogelijkheden om het contactniveau te verhogen van small talk naar het niveau van bonding contact. Het level van betrokkenheid bij Emma's Hof heeft dus invloed op het contact tussen buurtgenoten. Yenthe: "Ik merk wel bij een vriendin van ons, die helpt als vrijwilliger met festiviteiten bij de bardienst, dat zij wel op een andere manier omgaat met mensen en dus ander soort gesprekken heeft. Dat je wat meer persoonlijk contact krijgt met andere vrijwilligers. Nu merk ik dat als je nieuwe mensen leert kennen, het dan ook nog steeds wel heel erg veel aftasten is." Ook Kees vertelt dat het contact met enkele vrijwilligers soms persoonlijker wordt: "Meestal gaat het over de tuin of wat daarmee te maken geeft. Een enkeling ken je op een gegeven moment wat beter, dus dan heb je een gesprek ook over persoonlijkere dingen".

6.0 Conclusie & discussie

De onderzoeksresultaten tonen dat verschillende aspecten van buurtfaciliteiten van invloed zijn op het contact tussen buurtgenoten. Zoals verwacht de oorzakelijke factoren beschreven in de methodologische verantwoording namelijk 1) de locatie van de buurtfaciliteit, 2) de aard van de gezamenlijke activiteit, maar ook 3) de betrokkenheid van buurtgenoten bij de buurtfaciliteit en als laatste 4) de normen en waarden die gelden binnen de buurtfaciliteit spelen een rol. Dit onderschrijft de stelling van Van Eijk (2010) dat contact wordt beïnvloed door de context van de ontmoeting, in dit geval binnen de buurtfaciliteit.

Dit onderzoek bevestigt dat buurtfaciliteiten wel degelijk een plek zijn waar buurtgenoten een kans krijgen elkaar te ontmoeten en contact te leggen zoals Bergeijk et al (2008) stelt. Om de hoogste contactvorm bridging social capital te realiseren, is het wel noodzakelijk dat de buurtfaciliteit zowel hoog- als laagopgeleiden samenbrengt. De locatie lijkt daarmee van invloed; het situeren van de (ingang van de) buurtfaciliteit in de woonomgeving van voornamelijk hoogopgeleiden resulteert mogelijk in het wegblijven van laagopgeleiden zoals Stadstuin Emma's Hof demonstreert. De Haagse Directe illustreert dat bij een locatie gelegen in het deel van de gemengde wijk waar een divers publiek woonachtig is, zowel hoog- als laagopgeleiden komen.

De aard van de gezamenlijke activiteit is van invloed op de ontmoeting en de intensiteit van het contact . Door de opzet van de bokstraining, duotrainning en de boksrondes met één minuut pauze, is er voldoende gelegenheid om in contact te komen met nieuwe mensen en gedurende de training small talk te hebben met het

trainingsmaatje. Het vrijwilligerswerk bij Emma's Hof biedt ook de mogelijkheid om met andere vrijwilligers small talk te hebben en met een enkeling tot bonding contact te komen. Het fysieke aspect van de gezamenlijke activiteit, als onderdeel van de focus die Feld (1981) beschrijft, lijkt daarmee van invloed te zijn op de mate van de gezamenlijke beleving zoals Van Eijk (2010) stelt en verhoogt daarmee de kans op contact met buurtgenoten.

De onderzoeksresultaten geven aan dat het behalen van de hoogste haalbare contactvorm bridging social capital grotere betrokkenheid. Trainers die hun eigen sociaal kapitaal inzetten door het delen van kennis met een trainingslid of mensen koppelen binnen hun netwerk getuigt van die betrokkenheid. Feld (1981) stelt dat samen tijd en energie besteden een vereiste is voor de gezamenlijke beleving en binding. Deelname aan de wedstrijdgroep, wat meer tijd en energie vergt dan de reguliere bokstrainingen, leidt wellicht tot een groter gevoel van betrokkenheid waardoor ook daar bridging social capital mogelijk wordt. Het onderzoeksresultaat van De Haagse Directe is daarmee niet in lijn met de uitspraak van Häuberer (2010). Het blijkt wel mogelijk voor een netwerk bestaande uit hoog- en laagopgeleiden om sociaal vertrouwen te behouden en medewerking van de groepsleden te krijgen. De buurtgenoten die stadstuin Emma's Hof bezoeken lijken minder betrokken, omdat hun bezoek geen prioriteit krijgt maar gezien wordt als een optie. Dit komt overeen met hetgeen wat Melbeck (1996: 261) noemt als mogelijk niet verenigbare focussen.

Ook komt uit het onderzoek naar voren het belang van normen en waarden die gelden binnen de buurtfaciliteit en hun invloed op contact en bridging social capital. De norm van een open sfeer en de waarde dat iedereen gelijk is, dragen mogelijk bij aan de contacten die hoog- & laagopgeleide buurtgenoten maken bij boksvereniging Haagse Directe. Dit staat in tegenstelling tot Emma's Hof waar normen en waarden gelden die een gereserveerde sfeer realiseren en daarmee het contactniveau veelal beperken tot small talk met reeds bekenden. Sociale interacties binnen een buurtfaciliteit, zoals het persoonlijk groeten bij de boksvereniging, spelen blijkbaar een rol bij het creëren van een gedeelde norm. Dit vormt daarmee een aanvulling voor hetgeen wat Dekker & Bolt (2005) en Kearn (2000) stellen over sociale interacties in de wijk die bijdragen aan de norm.

De resultaten van dit exploratieve onderzoek tonen het antwoord op de onderzoeksvraag: buurtfaciliteiten die gezamenlijke activiteiten organiseren dragen bij aan contact tussen buurtbewoners, en kunnen leiden tot bridging social capital tussen hoog- en laagopgeleide buurtbewoners, mits voldaan aan bepaalde voorwaarden. De locatie, aard van de gezamenlijke activiteit, betrokkenheid bij de buurtfaciliteit en de geldende normen en waarden hebben alle invloed op de aantrekkingskracht van de buurtfaciliteit voor hoog- en laagopgeleiden en het contact tussen hen. Contact dat bridging social capital faciliteert wordt behaald wanneer de locatie zowel hoog- en laagopgeleiden aantrekt, de activiteit ontmoeting en contact stimuleert, de betrokkenheid van buurtgenoten groot is, en normen en waarden gelden die een open sfeer promoten en een gevoel van gelijkwaardigheid. Dit alles illustreert boksvereniging Haagse Directe. Een buurtfaciliteit die aan een

of meer voorwaarden niet voldoet, zal hooguit het contactniveau van small talk en in een uitzonderlijk geval bonding tussen buurtgenoten stimuleren, zoals Stadstuin Emma's Hof aantoonde.

Dit onderzoek geeft meer inzicht in welke aspecten van de buurtfaciliteit van invloed zijn op de ontmoetingen van en tussen hoog- en laagopgeleiden en het bereiken van bridging social capital tussen deze twee groepen. Het leert ons dat buurtfaciliteiten niet alleen de interactie tussen 'vergelijkbare anderen' kunnen promoten, maar ook de verschillen tussen verschillende groepen zoals hoog- en laagopgeleiden kunnen overwinnen. Dit staat in tegenstelling met de uitspraak van Van Bergeijk et al (2008). Daarnaast voegen de onderzoeksresultaten kennis toe aan de bestaande literatuur van Putnam (2000), omdat het inzicht biedt in de voorwaarden die gelden voor het realiseren van bridging social capital binnen buurtfaciliteiten.

Reflectie op een conclusie van dit onderzoek, dat boksvvereniging Haagse Directe bridging social capital faciliteert, roept ook een vraag op. De boksvvereniging lijkt de-segregerend te werken, de club trekt namelijk zowel hoog- en laagopgeleiden uit de buurt aan, waar stadstuin Emma's Hof de segregatie tussen de hoog- & laagopgeleiden lijkt te faciliteren. Het verschil is opvallend. In interviews met de respondenten van de boksvvereniging werd meerdere keren genoemd dat de sport boksen de laatste jaren 'in de lift zit'. Waar boksen voorheen voornamelijk laagopgeleide mannen trok, is het imago van de sport verbeterd en trekt het sinds enkele jaren een gemêleerder publiek aan, hoogopgeleiden en ook vrouwen. Is een plek waar van origine laagopgeleiden zich verzamelden dan de plaats waar hoog- en laagopgeleiden elkaar tegenwoordig ontmoeten? Wat is de reden dat de drempel voor hoogopgeleiden minder hoog lijkt dan voor de laagopgeleiden om een buurtfaciliteit te bezoeken waar voornamelijk hoogopgeleiden komen? Vervolgonderzoek naar deze vraag kan inzicht bieden waarom sociale segregatie zich vaak doorzet in de woonomgeving.

De resultaten van dit onderzoek kunnen een rol spelen in het grote debat dat gaande is over sociale segregatie in de woonomgeving. Bolt & Van Kempen (2013) stellen dat condities die nodig zijn voor een succesvolle sociale gemengde wijk niet te benoemen zijn, omdat dit te afhankelijk is van de context. Ook Van Eijk (2010) stelt dat sociale interacties tussen buurtgenoten afhankelijk zijn van de context waar zij elkaar kunnen ontmoeten. In de resultaten van dit onderzoek zijn er aanknopingspunten gevonden die mogelijk inzicht geven in de succescondities van een gemengde wijk en de wijze waarop buurtfaciliteiten sociale interactie tussen verschillende groepen promoten of verhinderen. Of het resultaat van dit onderzoek slechts geldt voor deze wijk of ook voor meerdere wijken, kan enkel vervolgonderzoek uitwijzen.

Aan de slot van dit onderzoek een reflectie op de rol van de onderzoeker die niet kan ontbreken. Zij is zich er van bewust dat juist de keuze voor dit interpretatieve onderzoek mogelijk de werkelijkheid 'kleurt'. Ondanks haar streven naar objectiviteit, beïnvloedt de onderzoeker de resultaten door (participerende)

observatie en één-op-één interviews, omdat de aanwezigheid van invloed kan zijn op hetgeen gezegd en ervaren wordt door de participanten. Wellicht kan bij verder onderzoek met een andere onderzoeksmethode deze bias verminderd worden. Desalniettemin heeft de onderzoeker het onderzoek uitgevoerd met veel inzet en enthousiasme en is zij benieuwd naar nieuwe onderzoeksresultaten over de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden, die wellicht verdiepend antwoord geven op haar titel: Engageren met de elite of boksend bruggen bouwen.

7.0 Referenties

- Arthurson, K. (2014). Social mix and the city: Challenging the mixed communities consensus in housing and urban planning policies. *Journal of Housing and the Built Environment*, 29(1). doi: 10.1007/s10901-013-9336-7
- Atkinson, R., & Kintrea, K. (2010). Owner occupation, social mix and neighbourhood impacts. *Policy and Politics*, 28 (1), 93 – 108.
- Blackshaw, T., & Long, J. (2005). What's the big idea? A critical exploration of the concept of social capital and its incorporation into leisure policy discourse. *Leisure Studies*, 24(3), 239- 258.
- Blokland, T. & Nast, J. (2014). From public familiarity to comfort zone: the relevance of absent ties for belonging in Berlin's mixed neighbourhoods. *International journal of urban and regional research*, 38 (4), 1142-1159.
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen*. Den Haag, Nederland: Boom Lemma uitgevers.
- Bolt, G., & Van Kempen, R. (2013). Successful mixing? Effects of urban restructuring policies in the Netherlands: Counteracting neighbourhood effects? In D. Manley, M. Van Ham, N. Bailey, L. Simpson & D. Maclennan (Eds.), *Neighbourhood effects of neighbourhood based problems? A policy context*. Dordrecht: Springer. Geraadpleegd van <http://www.springer.com/social+sciences/population+studies/book/978-94-007-6694-5>.
- Braster, J. F. A. (2000). *De kern van case-study*. Assen, Nederland: Uitgeverij Koninklijke van Gorcum
- Bretheron, J., & Pleace, N. (2011). A difficult mix: Issues in achieving socioeconomic diversity in deprived UK neighbourhoods. *Urban Studies*, 48(16), 3433-3447.
- Camina, M. M., & Wood, M. J. (2009). Parallel lives: Towards a greater understanding of what mixed communities can offer. *Urban Studies*, 46, 459–480.
- CBS (2017). Begrippen – opleidingsvorm. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen?tab=o#id=opleidingsvorm>

- Den Haag (2016). *De buurtmonitor*. Geraadpleegd van https://denhaag.buurtmonitor.nl/Jive?cat_open_code=c326
- Den Haag (2009). *Wijkperspectief Regentessekwartier*. Den Haag: gemeente Den Haag.
- Dekker, K., & Bolt, G. (2005). Social cohesion in post-war estates in the Netherlands: Differences between socioeconomic and ethnic groups. *Urban Studies*, 43(13), 24-2470.
- Feld, S.L. (1981). The focused organization of social ties. *American Journal of Sociology*, 86(5), 1015-1035.
- Galster, G. (2007). Should policy makers strive for neighborhood social mix? An analysis of the Western European evidence base. *Housing Studies*, 22(4), 523-545
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2007). *Interventies voor integratie - Het tegengaan van etnische concentratie en bevorderen van interetnisch contact*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Haagse Directe (2017). Website bokvereniging Haagse Directe. Geraadpleegd op 16 juni 2017, van <http://www.haagsedirecte.nl>
- Haagse Directe² (2017). Facebookpagina bokvereniging Haagse Directe. Geraadpleegd op 17 juni 2017, van <https://www.facebook.com/haagsedirecte/>
- Haüberer, J. (2010). *Social Capital Theory: Towards a Methodological Foundation* (Dissertatie). Charles University, Praag.
- Huygen, M. (2016, 21 april). Opleiding splijt samenleving qua geld, werk, wonen, gezondheid. NRC, geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/04/21/opleiding-splijt-samenleving-qua-geld-werk-wone-1610262-a1124546>
- Jarvie, G. (2006). *Sport, Culture and Society*. London: Routledge.
- Joseph, M. L., Chaskin, R. J., & Webber, H. S. (2007). The theoretical basis for addressing poverty through mixed-income development. *Urban Affairs Review*, 42(3), 369-409.
- Kearns, A. & Forrest, R. (2000). Social cohesion and multilevel urban governance, *Urban Studies*, 37(5/6), 995- 1017.
- Kleinhans, R. (2004). Social implications of housing diversification in urban renewal: A review of recent literature. *Journals of Housing and the Built Environment*.
- Kuipers, G. & Haak, M. van den (2014). De cultuurkloof? Cultuurverschillen en sociale afstand in Nederland. In Bovens, M., Dekker, P. & Tiemeijer, W. (Eds.), *Gescheiden leefwerelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*. Den Haag, Nederland: Sociaal en Cultureel Planbureau en Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

- Lazarsfeld, P. F., & Merton, R. K. (1954). Friendship as a Social Process: A Substantive and Methodological Analysis, in: Berger, M., T. Abel & C. Page (Eds.), *Freedom and control in modern society* (pp. 18-66). New York, Van Nostrand.
- Leonard, M. (2004). Bonding and Bridging social capital: Reflections from Belfast. *Sociology*, 38(5), 927-944. doi:10.1177/0038038504047176
- Madanipour, A. (1998). Social Exclusion and Space. *The city reader*, 3.
- Manley, D., van Ham, M. & Doherty, J. (2012). Social Mixing as a Cure for Negative Neighbourhood Effects: Evidence-Based Policy or Urban Myth?”. In: Bridge, G., Butler, T., & Lees, L. 151–167 (red), *Mixed Communities: Gentrification by Stealth?*. London: The Policy Press.
- Melbeck, C. (1996). Neighbors and acquaintances. In A. E. Auhagen & M. Von Salisch (Eds.), *Diversity of human relationships* (249-268). Geraadpleegd van <https://books.google.nl/books?id=ZnwYVYq1sGsC&pg=PA261&lpg=PA261&dq=Feld+1981+focus&source=bl&ots=Z2bT4j68Et&sig=QdfFc9jZFWKbwJ93X5hpex3rOGk&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKewiNiczOh8DUAhXR0RoKHeoMAWQQ6AEIOjAC#v=onepage&q&f=false>
- Moonen, L., & Pleijers, A. (2011, 3 maart). Inkomen hoogopgeleiden bijna het dubbele van dat van laagopgeleiden. CBS. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2011/12/inkomen-hoogopgeleiden-bijna-het-dubbele-van-dat-van-laagopgeleiden>
- Mollenhorst, G., Völker, B., & Flap, H. (2008). Social contexts and core discussion networks: using a choice-c constraint approach to study similarity in intimate relationships, *Social Forces*, 86(3), 937-965.
- Posthumus, H. (2013). *Displacement myths – The real and presumed effects of forces relocations resulting from urban renewal*. The Hague: Hanneke Posthumus.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: America’s declining social capital. In L. Crothers, & C. Lockhart (Red.), *Culture and politics* (pp. 223-234). doi:10.1007/978-1-349-62397-6_12.
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2008). *Methoden en technieken van onderzoek*. Nederland: Pearson Education Benelux.
- Sociaal Cultureel Planbureau & Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2014). *Gescheiden werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*. Geraadpleegd van https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2014/Gescheiden_werelden
- Small, M.L. (2004). *Villa Victoria: the transformation of social capital in a Boston barrio*. Chicago: University of Chicago Press.
- Stichting Stadstuin Emma’s Hof (2017). *Website Emma’s Hof*. Geraadpleegd op 17 juni 2017, van <http://www.emmashof.nl>
- Swanborn, P. G. (2002). *Basisboek sociaal onderzoek*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

- Tempelman, O. (2017, 28 februari). De wijk vol uitdagingen en de wijk vol wondromen. *De Volkskrant*, p. 12-13.
- Van Beckhoven, E. & Van Kempen, R. (2003). Social effects of urban restructuring: A case study in Amsterdam and Utrecht, the Netherlands. *Housing Studies*, 18(6), 853-875
- Van Bergeijk, E., Bolt, G. & Van Kempen, R. (2008, april 2-4). *Social cohesion in deprived neighbourhoods in the Netherlands: the effect of the use of neighbourhood facilities*. Paper gepresenteerd op de 'Housing Studies Association conference', Utrecht, Urban and regional Research centre.
- Van Eijk, G. (2010). *Unequal networks: Spatial segregation, relationships and inequality in the city* (Dissertatie). Geraadpleegd van <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9906.2011.00587.x?needAccess=true&journalCode=ujua20>